

УДК 372.461+796.011.3-053.4 (045)

DOI <https://doi.org/10.24195/olympicus/2024-2.21>**Пальчук Марія Борисівна**кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент
Національний університет фізичного виховання і спорту України**ORCID ID: 0000-0003-2774-1960****Гулюк Надія Олегівна**аспірант
Національний університет фізичного виховання і спорту України**ORCID ID: 0009-0006-9067-3330**

ДИНАМІКА ПОКАЗНИКІВ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ТА ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗДО

Питання адаптації та соціалізації дошкільнят із порушенням мовленнєвого розвитку в освітньому процесі закладів дошкільної освіти (ЗДО) має неабияке значення, адже однією з найпоширеніших проблем серед цієї вікової категорії є порушення мовленнєвого розвитку. Доведено, що фізичне виховання сприяє покращенню мовлення, зміцненню здоров'я та адаптації дітей в соціумі. Результатами експерименту підтверджено той факт, що адаптивне фізичне виховання є ефективним засобом та невід'ємною частиною освітнього процесу дітей, які мають порушення мовлення. Мета дослідження – визначити динаміку показників фізичної підготовленості дітей 5–6 років з порушенням мовленнєвого розвитку в процесі занять з адаптивного фізичного виховання в ЗДО. Реалізація поставленої мети передбачала використання таких взаємодоповнювальних методів дослідження, як: теоретичний аналіз і узагальнення даних науково-методичної літератури та мережі Інтернет, педагогічні методи дослідження, методи математичної статистики. Дослідження проводилось у ЗДО № 652 та № 270 комбінованого типу Дарницького району м. Києва з вересня 2023 року до квітня 2024 року. До участі було залучено 44 дитини віком 5–6 років з порушенням мовленнєвого розвитку, з яких 32 хлопчиків та 12 дівчаток. У процесі дослідження було здійснено діагностику мовленнєвого розвитку (номінативної функції мовлення та розуміння складних логіко-граматичних конструкцій) та оцінено фізичну підготовленість дітей 5–6 років з порушенням мовленнєвого розвитку. Кількість хлопчиків, які в процесі називання предмету за картинкою спотворюють звуко-складову структуру слова, зменшилась на 9,3%. Кількість дівчаток, які в процесі виконання завдання здійснювали пошук зі знаходженням правильного найменування, збільшилась на 8%. Кількість дітей, яким притаманне точне розуміння складних логіко-граматичних конструкцій, збільшилась на 3,1%, перепитування і помилки допускають на 3,1% дітей більше. Відсоток дівчаток, яким притаманний тривалий пошук зі знаходженням правильної картинки, зменшився на 17%, натомість збільшилась кількість дівчаток, які перепитують і допускають помилки. Позитивну динаміку відзначено у фізичній підготовленості хлопчиків та дівчаток 5–6 років з порушенням мовленнєвого розвитку протягом експерименту в закладах дошкільної освіти. Результати дослідження свідчать про ефективність застосування засобів адаптивного фізичного виховання в освітньому процесі ЗДО дітей старшого дошкільного віку з порушенням мовлення.

Ключові слова: засоби адаптивного фізичного виховання, порушення мовленнєвого розвитку, освітній процес, мовлення, фізична підготовленість.

Вступ. Дані наукової літератури [1] свідчать про те, що серед дітей дошкільного та молодшого шкільного віку однією з найпоширеніших проблем є порушення мовленнєвого розвитку. Зазначений факт підтверджується звітами вітчизняних психолого-медико-педагогічних науковців [2].

В.В. Подгорна наголошує на ефективності використання рухових методів корекції мовлення, оскільки завдяки виконанню фізичних вправ відбувається взаємодія між різними складниками

моторно-мовленнєвого розвитку [3]. Дефіцит ігрової діяльності спричиняє чимало проблем із когнітивним, мовленнєвим, емоційним і фізичним розвитком [4].

За дослідженнями А. Аніщук [5], О. Керик [6], ефективними засобами формування мовленнєвих здібностей дошкільника є сюжетно-рольові ігри, арт-терапія, які сприяють та стимулюють мовленнєвий розвиток дитини.

Н.Є. Пангелова і Т.Ю. Круцевич виокремлюють інтегрований підхід в освітньому середовищі, який базується на використанні пальчикової, дихальної, артикуляційної, ритмічної гімнастики, сюжетно-рольової логоритмічної гімнастики, фітбол-гімнастики, степ-аеробіки, вправ у сухому басейні для розвитку мовленнєвої та рухової діяльності дитини [7].

С.Д. Притиковська [8] розробила педагогічну модель розвитку темпоритму мовлення за допомогою степ-гімнастики та мовленнєво-рухливих ігор.

О.Ю. Гноєвська, І.П. Кузьменко [9] використовують у роботі з дітьми, які мають порушення мовлення, такі методи: бесіда, створення ігрових ситуацій, ігровий метод, доручення, заохочення, схвалення тощо. У процесі ігрової діяльності діти з порушенням мовлення не лише позначають і супроводжують свої дії словом, осмислюючи їх, а й висловлюють власні думки та почуття (будують висловлювання, репліку в діалозі, вступають у контакт з іншими учасниками гри, ведуть з ними ігровий діалог) [10].

Зарубіжні дослідники у своїх роботах дійшли висновків, що дошкільнята з порушенням мовленнєвого розвитку мають загальний дефіцит стійкої уваги [11]. У процесі дослідження М. Райчук з'ясувала, що в дітей з порушеннями мовлення дуже часто страждає загальна моторика: рухи не досить чіткі, недостатнє відчуття ритму та координації, недорозвинена дрібна моторика.

Загальновідомим є твердження про взаємозв'язок між оптимальним рівнем рухової активності та мовленнєвим розвитком дитини. Тому ігри з м'ячем, з предметами (теніс, бадмінтон, кеглі, скакалка, бумеранг тощо), промовляння римованого тексту з імітацією рухів, виконання рухів під музику, танцювальні вправи, вправи на рівновагу (ходьба по колоді, по бордюру; стійка на одній нозі, «Ластівка» тощо), пальчикова гімнастика є ефективними засобами розвитку мовлення дошкільнят.

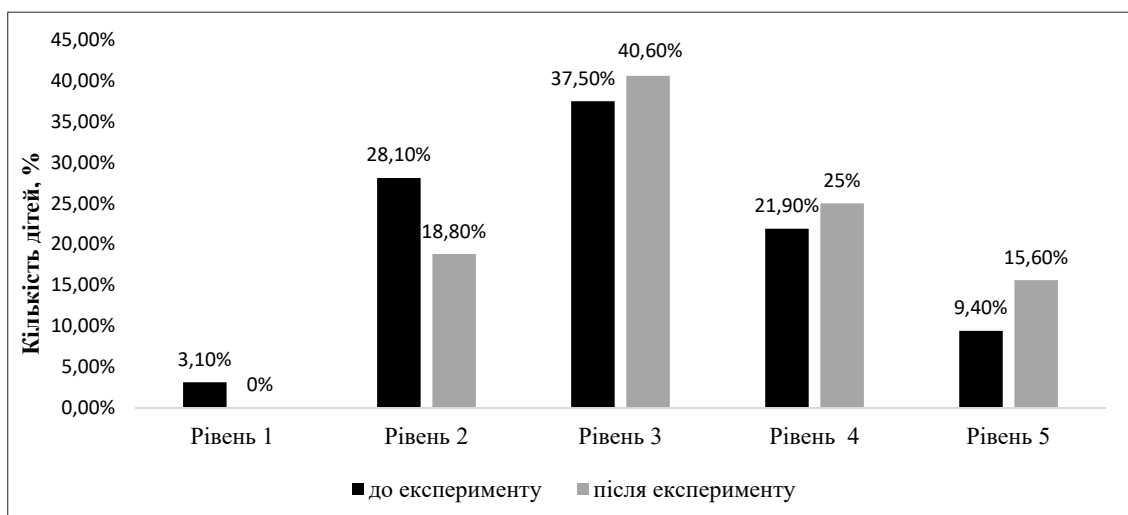
Мета дослідження – визначити динаміку показників фізичної підготовленості дітей 5–6 років з порушенням мовленнєвого розвитку в процесі занять з адаптивного фізичного виховання в ЗДО.

Методи дослідження. До участі в дослідженні було залучено 44 дитини віком 5–6 років з порушенням мовлення. Дослідження проводилось у ЗДО № 652 і № 270 комбінованого типу Дарницького району м. Києва з вересня 2023 року до квітня 2024 року. В освітньому процесі вище зазначених ЗДО протягом 8 місяців з дошкільнятами 5–6 років, які мають порушення мовлення, застосовувались засоби адаптивного фізичного виховання (фізичні вправи з фітбол-м'ячами, з тенісними м'ячиками, пальчикова гімнастика, вправи з обручем, спортивні ігри, руханки тощо). Реалізація поставленої мети передбачала використання таких методів дослідження, як: теоретичний аналіз і узагальнення даних науково-методичної літератури та мережі Інтернет, педагогічні методи дослідження, методи математичної статистики.

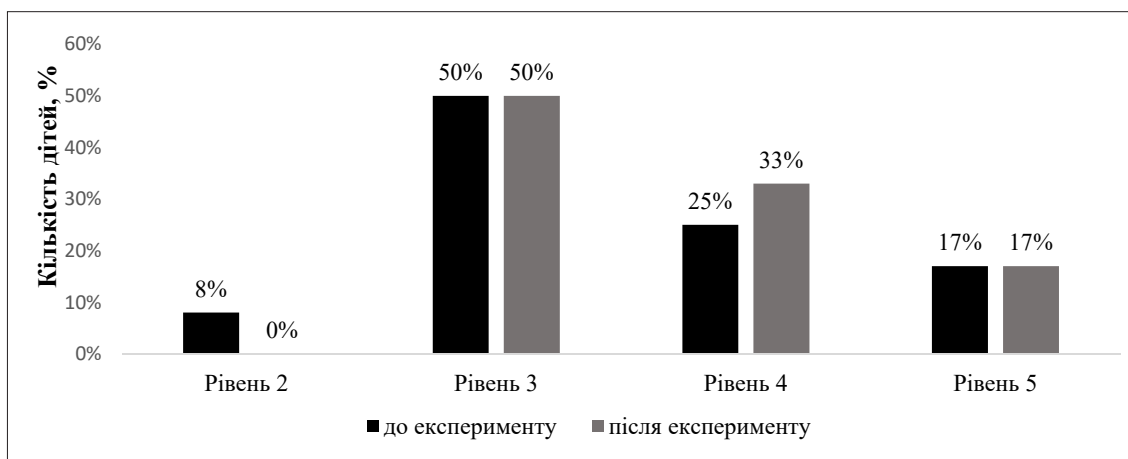
Результати. У ході роботи було здійснено діагностику мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку, зокрема оцінено номінативну функцію мовлення, за допомогою таких завдань, як називання предмету за картинкою і розуміння складних логіко-граматичних конструкцій відповідно до рекомендацій, представлених у науковій літературі [13].

У процесі дослідження виявлено позитивну динаміку мовленнєвого розвитку дошкільнят (рис. 1). Кількість дітей, які в процесі називання предмету за картинкою спотворюють звуко-складову структуру слова, зменшилась на 9,3%, а хлопчиків, яким була притаманна далека словесна заміна слів, наприкінці експерименту виявлено не було.

Подібні зміни було виявлено під час оцінювання мовленнєвого розвитку дівчаток. Так, тих, кому було притаманне спотворення звуко-складової структури слова, наприкінці дослідження виявлено не було. Кількість дівчаток, які в процесі виконання завдання здійснювали пошук зі знаходженням правильного найменування, збільшився на 8% (рис. 2).

Рис. 1. Динаміка номінативного функціонування мовлення хлопчиків 5–6 років із порушенням мовленнєвого розвитку протягом експерименту (n=32)

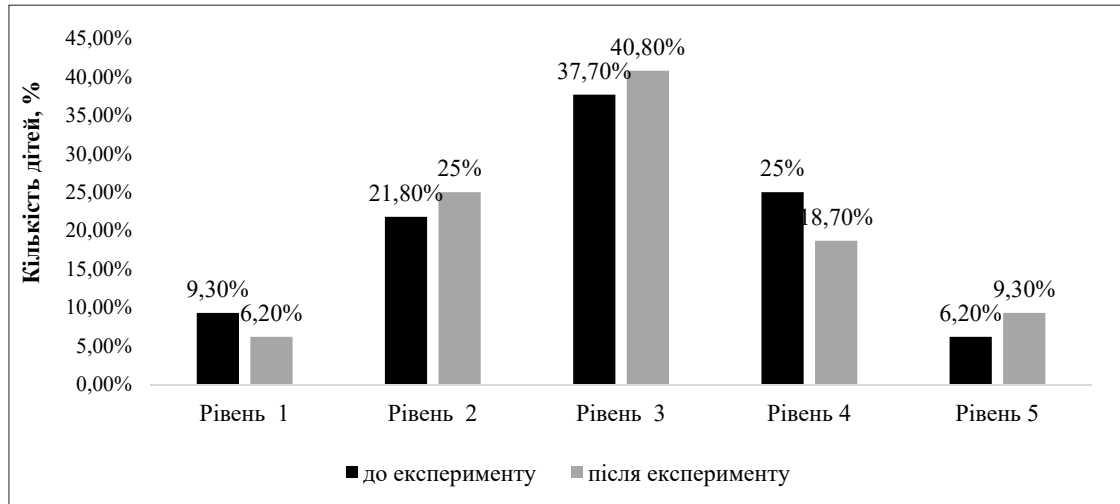

Рис. 2. Динаміка номінативного функціонування мовлення дівчаток 5–6 років із порушенням мовленнєвого розвитку протягом експерименту (n=12)

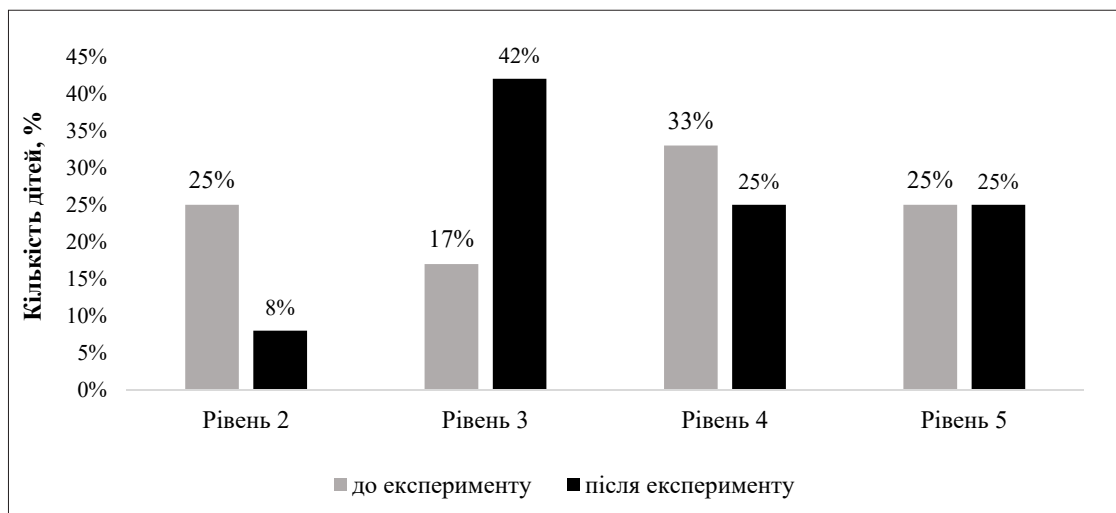
У процесі оцінювання розуміння складних логіко-граматичних конструкцій хлопчиками 5–6 років (рис. 3) було встановлено позитивну динаміку. Кількість дітей, яким притаманне точне розуміння складних логіко-граматичних конструкцій, збільшилась на 3,1%, перепитування і помилки допускають на 3,1% дітей більше, і на таку ж кількість збільшився відсоток дітей, які здійснюють тривалий пошук зі знаходженням правильної картинки. Проте варто зауважити, що кількість дітей, котрим потрібна допомога дорослого під час виконання завдання, зменшилась на 3,1%, а також зменшилась на 6,2% кількість хлопчиків, які допускають 2–3 помилки під час виконання завдання та здатні до самокорекції.

Отримані в процесі дослідження дані дозволили встановити позитивну динаміку в розумінні складних логіко-граматичних конструкцій дівчатками 5–6 років (рис. 4). Відсоток дівчаток, яким притаманний тривалий пошук зі знаходженням правильної картинки, зменшився на 17%, натомість збільшилась кількість дівчаток, які перепитують та допускають помилки. Водночас установлено зменшення відсотку дівчаток (на 8%), які допускають 2–3 помилки та здійснюють самокорекцію, а кількість дітей, які мають точне розуміння поставленого завдання, залишилась незмінною.

Для оцінювання фізичної підготовленості дітей старшого дошкільного віку з порушенням мовленнєвого розвитку було використано рухові тести [14].

Рис. 3. Оцінювання розуміння складних логіко-граматичних конструкцій хлопчиками 5–6 років із порушенням мовленнєвого розвитку після експерименту (n=32)

Рис. 4. Оцінювання розуміння складних логіко-граматичних конструкцій дівчатками 5–6 років із порушенням мовленнєвого розвитку протягом експерименту (n=12)

Таблиця 1

Рівень фізичної підготовленості дітей старшого дошкільного віку з порушенням мовлення (n=44)

Фізична якість	Руховий тест	Стать	До			Після		
			5 б	3 б	2 б	5 б	3 б	2 б
Швидкісні здібності	Швидкість стрибків на місці	Хл.	0%	43,75%	56,25%	12,5%	31,25%	56,25%
		Дів.	0%	42%	58%	0%	50%	50%
Координація	Точність влучання предмета в ціль	Хл.	3%	31%	66%	18%	16%	66%
		Дів.	0%	42%	58%	0%	50%	50%
Швидкісно-силові здібності	Стрибок у довжину з місця	Хл.	9,38%	56,25%	34,38%	15,63%	40,63%	43,75%
		Дів.	25%	33,3%	41,67%	33,3%	25%	41,67%
Гнучкість	Нахил тулуба вперед із зімкнутої стійки, стоячи на лаві	Хл.	21,88%	56,25%	21,88%	31,25%	46,87%	21,88%
		Дів.	41,67%	50%	8,33%	50%	41,67%	8,33%

Підтверджено позитивні зміни у фізичній підготовленості хлопчиків та дівчаток 5–6 років із порушенням мовлення протягом експерименту. Отримані дані (табл. 1) дозволяють зробити припущення про те, що позитивна динаміка швидкісних, координаційних здібностей та гнучкості відбулась завдяки використанню засобів адаптивного фізичного виховання, зокрема фізичних вправ із предметами, без предметів, пальчикової гімнастики, які застосовувались в освітньому процесі.

Висновки. Результати дослідження свідчать про ефективність застосування засобів адаптивного фізичного виховання в освітньому процесі ЗДО дітей старшого дошкільного віку з порушенням мовлення. Встановлено, що протягом експерименту відбулись позитивні зміни в показниках номінативної функції мовлення, розумінні складних логіко-граматичних конструкцій та фізичній підготовленості дітей 5–6 років.

Література:

1. Tier 2 oral language and early reading interventions for preschool to grade 2 children: a restricted systematic review / S. Goldfeld et al. *Australian journal of learning difficulties*. 2022. Vol. 27, no. 1. P. 65–113.
2. Мартиненко І.В. Особливості комунікативної діяльності дітей старшого дошкільного віку з системними порушеннями мовлення : монографія. Київ : ДІА, 2016. 304 с.
3. Подгорна В.В. Використання засобів фізичного виховання в навчально-корекційному процесі у школярів із порушеннями мовлення. *Наука і освіта*. 2016. № 4. С. 183–188.
4. Макнамара Д. Спокій. Гра. Розвиток. 2-ге вид. Дніпро : Смакі, 2022. 272 с.
5. Аніщук А.М. Формування мовленнєвої особистості в дошкільному дитинстві. *Імідж сучасного педагога*. 2010. № 6–7. С. 93–97.
6. Керик О.Є. Використання ігрових та арттерапевтичних засобів у педагогічній роботі з дітьми з особливими потребами. *Поради спеціаліста*. 2015. № 5 (154). С. 49–51.
7. Пангелова Н.Є., Круцевич Т.Ю. Нейропсихологічні засади активізації мовлення дітей старшого дошкільного віку при виконанні рухових дій. *Psycholinguistics*. 2019. № 25 (1). С. 232–255.
8. Притиковська С.Д. Теоретичні та методичні аспекти розвитку темпоритму мовлення засобами музично-ритмічного та фізичного виховання. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. 2019. № 14. С. 248–259.
9. Гноєвська О.Ю., Кузьменко І.П. Нетрадиційні методи та підходи у вихованні дітей з порушеннями мовлення. *Науковий часопис. Корекційна педагогіка*. 2021. № 41. С. 20–26.
10. Горбунова Н.В. Ігрова діяльність як засіб розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2012. № 31. С. 44–56.
11. Sustained attention in developmental language disorder and its relation to working memory and language / E. Smolak et al. *Journal of speech language and hearing research*. 2020. Vol. 63, no. 12. P. 4096–4108.
12. Райчук М. Домашня логопедія. Ефективний курс для занять з дітьми. Харків : Книжний Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2024. 128 с.
13. Крутий К.Л. Діагностика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2005. 208 с.
14. Давиденко О.В., Семененко В.П., Трачук С.В. Основи програмування фізкультурно-оздоровчих занять з дитячим контингентом. 2-ге вид. Київ : ТОВ Видавничий дім АртЕк, 2019. 248 с.

References:

1. Arrow, A., Neville, A., Denston, A. & Nicholson, T. (2022) Investigating the number and type of literacy assessments and interventions in Aotearoa New Zealand primary schools. *Australian Journal of Learning Difficulties* 27:2, pages 185–199 [in English].
2. Martinenko, I. (2016). *Osoblivosti komunikativnoi diyalnosti ditey starshogo doshkilnogo viku z sistemnimi porushennyami movlennya [Peculiarities of Communicative Activity of Senior Preschool Children with Systemic Speech Disorders]*. DIA, Kyiv. 304 p. [in Ukrainian].

3. Podgorna, V. V. (2016). Viktoristannya zasobiv fizichnogo vihovannya v navchalnokorektsiynomu protsesi u shkolyariv iz porushennyami movlennya [The use of physical education tools in the educational correctional process in schoolchildren with speech disorders]. *Science and Education*. No 4, S. 183–188 [in Ukrainian].
4. Maknamara, D. (2022). *Spokiy. Gra. Rozvitok [Peace. Game. Development]*. Smaki, Dnipro. 272 p. [in Ukrainian].
5. Anischuk, A. (2010). Formuvannya movlennevoyi osobistosti v doshkilnomu ditinstvi” [Formuvannya movlennevoyi osobistosti v doshkilnomu ditinstvi]. *The image of a modern teacher*. No 6–7. S. 93–97 [in Ukrainian].
6. Kerik, O. E. (2015). Viktoristannya igrovih ta artherapevtichnih zasobiv u pedagogichniy roboti z ditmi z osoblivimi potrebami [The usage of game and art therapeutic facilities in educational work with children with special needs]. *Expert advice*. No 5 (154). S. 49–51 [in Ukrainian].
7. Panhelova, N. Ye., & Krutsevych, T. Yu. (2019). Neyropsihologichni zasadi aktivizatsiyi movlennya ditey starshogo doshkilnogo viku pri vikonanni ruhovih diy [Neuropsychological and neuro-linguistic principles of activating the speech of children of the senior preschool age in the course of motor actions]. *Psycholinguistics*. 25 (1), S. 232–255 [in Ukrainian].
8. Pritikovska, S. (2019). Teoretichni ta metodichni aspekti rozvitku temporitmu movlennya zasobami muzichno-ritmichnogo ta fizichnogo vihovannya [Theoretical and methodological aspects of the development of the tempo rhythm of speech by means of musical-rhythmic and physical education]. *Topical Issues of Correctional Education (Pedagogical Sciences)*. No 14. S. 248–259 [in Ukrainian].
9. Gnoevska, O. Yu., & Kuzmenko, I. P. (2021). Netraditsiyni metodi ta pidhodi u vihovanni ditey z porushennyami movlennya [Non-traditional methods and approaches in raising children with speech disorders]. *Scientific Journal. Correctional pedagogy*. No 41. S. 20–26 [in Ukrainian].
10. Gorbunova, N. V. (2012). Igrova diyalnist yak zasib rozvitku zv’yaznogo movlennya starshih doshkilnikiv [Game activity as a means of developing coherent speech of senior preschoolers]. *Theory and methods of teaching and upbringing*. No 31. S. 44–56 [in Ukrainian].
11. Smolak, E., McGregor, K. K., Arbisi-Kelm, T., & Eden, N. (2020). Sustained Attention in Developmental Language Disorder and Its Relation to Working Memory and Language. *Journal of speech, language, and hearing research: JSLHR*, 63(12), 4096–4108. https://doi.org/10.1044/2020_JSLHR-20-00265 [in English].
12. Raychuk, M. (2024). *Domashnya logopediya. Efektivniy kurs dlya zanyat z ditmi [Home speech therapy. An effective course for classes with children]*. Knizhniy Klub “Klub Simeynogo Dozvillya”, Kharkiv. 128 p. [in Ukrainian].
13. Krutiy, K. L. (2005). *Diagnostika movlennevo-rozvitku ditey doshkilnogo viku [Fundamentals of programming physical culture and health classes with the children’s contingent]*. TOV “LIPS” LTD, Zaporizhzhya, 208 p. [in Ukrainian].
14. Davidenko, O. V., Semenenko, V. P., & Trachuk, S. V. (2019). *Osnovi programuvannya fizkulturno-ozdorovchih zanyat z dityachim kontingentom [Fundamentals of Programming Physical Culture and Health Classes with the Children’s Contingent]*. TOV Vidavnicхий dim ArtEk, Kyiv. 248 p. [in Ukrainian].

Palchuk Mariia, Huliuk Nadiia

DYNAMICS OF INDICATORS OF SPEECH DEVELOPMENT AND PHYSICAL FITNESS OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF ZDO

*The issue of adaptation and socialization of preschoolers with impaired speech development in the educational process of preschool education institutions is of great importance, because one of the most common problems among this age group is impaired speech development. It has been proven that physical education contributes to improving speech, strengthening health and adaptation of children in society. The results of the experiment confirmed the fact that adaptive physical education is an effective means and an integral part of the educational process of children with speech disorders. **The purpose.** To determine the dynamics of indicators of physical fitness of 5–6-year old children with*

impaired speech development in the course of classes on adaptive physical education in preschool.

Research methods. *The realization of the set goal involved the use of a number of complementary research methods: theoretical analysis and generalization of data from scientific and methodological literature and the Internet, pedagogical methods of research, methods of mathematical statistics.*

Results of work. *The research was carried out in PEI No. 652, 270 of the combined type of Darnytskyi district of Kyiv from September 2023 to April 2024. The study involved 44 children aged 5–6 years with impaired speech development were involved, of which 32 were boys and 12 were girls. In the course of the research, a diagnosis of speech development (nominative function of speech and understanding of complex logical-grammatical constructions) was carried out, and the physical fitness of 5-6-year-old children with impaired speech development was assessed. The number of boys who, in the process of naming an object by a picture, distort the sound-syllable structure of the word decreased by 9.3%. The number of girls who searched for the correct name during the task increased by 8%. The number of children who have an accurate understanding of complex logical-grammatical constructions increased by 3.1%, and 3.1% more children allow questioning and mistakes. The percentage of girls who are characterized by a long search with finding the correct picture decreased by 17%, on the other hand, the number of girls who question and make mistakes increased. Positive dynamics were noted in the physical fitness of boys and girls aged 5-6 years with impaired speech development during the experiment in preschool education institutions.*

Conclusions. *The results of the study testify to the effectiveness of the use of adaptive physical education in the educational process of children of older preschool age with speech disorders.*

Key words: *means of adaptive physical education, speech development disorder; educational process, speech, physical fitness.*